

Săptămâna 3

Cursul III.

Știința politică în ansamblul științelor sociale

O atenție aparte este acordată în cadrul acestui curs discutării relației științei politice cu alte științe – domeniile hibride, specializarea științei politice, împrumuturile conceptuale, teoretice și metodologice.

Principalele provocări ale domeniului științelor politice care vor fi abordate în acest curs pot fi sumarizate astfel: 1) prin ce distinge ca și metodă de cercetare știința politică de alte științe și 2) care sunt principalele subiecte/teme care ar trebui să preocupe pe cei care fac științe politice.

Bibliografie:

Robert E. Goodin, Hans-Dieter Klingemann (coord.), Manual de știință politică, Polirom, Iași, 2005, pg. 98 - 107

Chestionar de autoevaluare:

1. Arătați în ce a constat procesul de specializare, respective, fragmentare și hibridizare în știința politică. Dați exemple.
2. Căutați și dați exemple de împrumuturi ale științei politice din domenii învecinate și invers.
3. Arătați în ce constă noutatea și importanța pe care au aduc în științele politice așanumitele domenii hibride.

Capitolul 3

ȘTIINȚA POLITICĂ ȘI CELELALTE ȘTIINȚE SOCIALE

Mattei Dogan

Disciplina științei politice este “prost definită, amorfă și eterogenă”. Cu acest diagnostic, editorii Fred I. Greenstein și Nelson W. Polsby își deschideau prefața la primul *Handbook of Political Science* (1975: 1). Douăzeci de ani mai târziu, principalele trăsături ale

științei politice sînt: specializarea, fragmentarea și hibridizarea. Frontierele sale sînt deschise și în mișcare și nu au nevoie să fie definite. Procesul de specializare a generat o creștere a fragmentării în sub domenii, care nu sînt “amorfe” ci mai curînd bine organizate și creative. “Eterogenitatea” a fost din plin hrănită de schimburile cu disciplinele învecinate prin construcția de puni între domeniile specializate ale diverselor științe sociale. Acest proces de fertilizare încrucișată este realizat de hibridizare.

Relațiile dintre știința politică și celelalte științe sociale sînt în realitate relații între sectoare ale diferitelor discipline, nu între discipline în totalitatea lor. Nu este o întreprindere “interdisciplinară”. De vreme ce nu există progres fără specializare, inter schimburile creative au loc între sub domenii specializate, de cele mai multe ori la marginile disciplinelor formale. Avansarea curentă a științelor sociale poate fi explicată într-o măsură însemnată de hibridizarea segmentelor științelor. Ar fi imposibil a concepe o istorie a științei politice și a curentelor sale contemporane fără a face referință la celelalte științe sociale.

1 Specializare, fragmentare, hibridizare

S-a trasat o distincție între specializarea din cadrul disciplinelor formale și specializarea la intersecția subdomeniilor monodisciplinare. Ultima, hibridizarea poate avea loc numai după ce prima a ajuns la deplina sa dezvoltare. În istoria științei se poate vedea un proces dublu: pe de o parte, o fragmentare a disciplinelor formale, pe de alta, o recombinație a specialităților care rezultă din fragmentare. Noul cîmp hibrid poate deveni independent, ca economia politică; sau poate continua să susțină o loialitate duală, ca geografia politică. În ultimul caz, nu putem fi siguri dacă ar trebui să plasăm o lucrare în categoria geografiei sau cea a științei politice.

Criteriul ar putea fi predominanța uneia sau alteia dintre componente, sau afilierea formală a autorului. Antropologia politică este o ramură a antropologiei dar este și un subdomeniu al științei politice. Unde se termină sociologia istorică și unde începe istoria socială? S-ar putea să ne simțim și mai puțin siguri cînd ne confruntăm cu o recombinație în trei. Cum proporțiile relative nu sînt întotdeauna evidente, rămîne oarecum arbitrar să spunem unde este afilierea esențială, de vreme ce gradul de rudenie dintre specializări variază atît de mult.

A Cercetare interdisciplinară sau recombinarea fragmentelor din științe?

Unii cercetători laudă “interdisciplinaritatea”. O atare recomandare vine adesea dinspre cei mai creativi oameni de știință, deoarece ei sînt primii care văd problemele cauzate de prăpastia dintre discipline. Dar această recomandare nu este realistă. Azi, nu mai este posibil pentru nimeni să posedă o cunoaștere minuțioasă a mai mult decît o disciplină. Dat fiind că aceasta implică abilitatea de a fi familiarizat cu și de a combina discipline întregi, ideea cercetării interdisciplinare este iluzorie.

Întrucît este atît de dificil pentru un singur cercetător să fie cu adevărat interdisciplinar, unii metodologi sînt conduși la promovarea muncii de echipă. Aceasta este ceea ce propune Pierre de Bie în monumentală lucrare publicată de UNESCO (1970). Munca în echipă este productivă în marile laboratoare de știință, dar în ceea ce privește științele sociale este dificil a o realiza în practică. Singurele exemple de lucru în echipă cu succes privesc producția sau colectarea de date, și foarte rar interpretarea sau sinteza (arheologia fiind aici, excepția).

Abordarea multidisciplinară este iluzorie deoarece ea susține felierea realității. Unii cercetători procedează pe bucăți, cu abordări filologică, antropologică, istorică, etnologică, psihologică și sociologică. Aceasta alternare de abordări, care aproape niciodată nu permite întîlnirea disciplinelor, rezultă în cel mai bun caz, într-un folositor paralelism – dar nu într-o sinteză. De fapt, cercetarea care înrolează mai multe discipline implică o combinație a segmentelor de discipline, a specializărilor și nu a disciplinelor întregi. Punctul de contact fructuos este stabilit între sectoare, și nu de-a lungul granițelor disciplinei. Considerînd curentele contemporane din științele sociale, cuvîntul “interdisciplinaritate” apare ca inadecvat. El conține un iz de superficialitate și diletantism, și în consecință ar trebui să fie evitat și înlocuit cu hibridizarea fragmentelor de știință.

B Specializarea și fragmentarea

În gîndirea carteziană, a analiza înseamnă a sparge lucrurile în părți. Toate științele, de la astronomie la zoologie, au progresat din secolul 16 înapoi, prin diferențiere internă și stimulare încrucișată între specializările emergente. Fiecare specialitate a dezvoltat un patrimoniu de

cunoaștere, pe măsură ce cunoașterea sa asupra lumii a avansat. Cu creșterea acestor patrimonii, specializarea a devenit mai puțin o alegere și mai mult o necesitate. Specializarea din ce în ce mai focalizată a condus la crearea subdisciplinelor, din care multe au ajuns autonome.

Există în literatură duzini de lamentări și ieremiade despre fragmentarea științei politice. Citez aici numai două plângeri recente. “Astăzi nu mai există un singur punct de vedere dominant...disciplina este fragmentată în concepția sa metodologică...studentii nu mai sint siguri despre ceea ce este politicul.””(Easton și Schelling 1991: 49). În țările nordice, “știința politică a demonstrat tendințe de dezintegrare în subdomenii, dar acestea încă erau subdomenii ale științei politice. Totuși, dezintegrarea a continuat și a luat în ultima vreme forme diferite care renunță la identitatea de știință politică” (Anckar 1987: 72).

În realitate, fragmentarea rezultă din specializare. Diviziunea disciplinei în subdomenii tinde să se instituționalizeze, așa cum se poate vedea în organizarea unor mari departamente de știință politică din numeroase universități americane și europene.

Un bun indiciu al fragmentării disciplinei este numărul în creștere al revistelor de specialitate. În ultimii doisprezece ani au fost lansate o sută de reviste de specialitate în limba engleză, relevante pentru știința politică. Cele mai multe din aceste reviste intersectează granițele a două sau trei discipline, și multe din ele sînt localizate în Europa. Alte cîteva reviste hibride au apărut în franceză și germană. Unificarea europeană are un impact asupra dezvoltării revistelor transnaționale, concentrîndu-se asupra unor domenii speciale.

Specializarea din ce în ce mai mare poate avea consecințe asupra rolului asociațiilor profesionale naționale și a revistelor generale.

“Pe măsură ce oamenii de știință au devenit din ce în ce mai specializați, unii membri (ai American Political Science Association APSA) au conchis că interesele lor sînt mai bine servite de alte organizații. Un specialist în guvernare compartivă de arie, spre exemplu, poate găsi că el/ea are mai mult în comun cu economiștii, sociologii și antropologii care lucrează în aceeași arie, decît cu ceilalți politologi. Aceasta poate de asemenea să descrească valoarea publicației *American Political Science Review*...Specializarea a devalorizat rațiunile de aderare la APSA (Lynn 1983: 114-15).”

Același fenomen poate fi observat și în Europa. Asociațiile profesionale naționale pierd teren în favoarea organizațiilor transnaționale care reprezintă specializări topice între discipline.

C Specializare în hibridizare

Este necesar a sublinia ambele părți ale procesului: fragmentarea în câmpuri speciale și specializarea prin hibridizare. Interacțiunea dintre cele două procese, și nu fiecare izolat, a fost aceea care a condus la remarcabila avansare atât a științelor naturii, cât și a celor sociale. Continua restructurare a științei politice, ca cea din alte științe sociale, a fost rezultatul acestor două procese competitive. Totuși, atât fragmentarea, cât și corelatul său, hibridizarea, s-au dezvoltat recent, mult mai mult, în știința politică, decât altundeva. În trecutul îndepărtat, câmpurile hibride erau rezultatul prăpastiei dintre disciplinele întregi. Azi, prăpastia apare între subdomenii specializate dintre subdiscipline învecinate. Ca rezultat, fragmentarea disciplinelor în subdomenii specializate din ultimele câteva decenii a condus la dezvoltarea specializărilor hibride. Specializările hibride nu stau cu necesitate la jumătatea drumului dintre două discipline suverane. Ele pot fi enclave ale unei secțiuni a științei politice într-unul din sectoarele unei alte discipline. Ele combină două domenii delimitate, nu discipline întregi. Aceste domenii nu trebuie să fie adiacente.

Hibridizarea apare în lista comitetelor de cercetare sponsorizate de International Political Science Association. Dintre cele patruzeci de grupuri recunoscute în 1995 o majoritate este legată de specialități din alte discipline și sînt, ca atare, hibride: Sociologie politică, Filosofie politică, Geografie politică, Psihologie politică, Religie și politic, Elite sociale și politice, Forțele armate și politicul, Alienarea politică, Politica și etnicitatea, Educația politică, Economia politică internațională, Ordinea economică internațională, Studii comparative juridice, Biologie și politic, Afacerile și politicul, Știința și politicul, Pluralism socio-politic, Politici de sănătate, Rolul sexelor și politicul, Schimbarea globală a mediului, Analiză conceptuală și terminologică, etc. Fiecare dintre aceste grupuri este în contact cu specialiști aparținînd formal de alte discipline.

Studiile sociometrice arată că numeroși specialiști au mai multe legături cu colegi care aparțin oficial de alte discipline, decât cu colegi din propria disciplină. "Colegiul invizibil" descris de Robert Merton, Diana Crane și alți sociologi ai științei, este o instituție eminent

interdisciplinară, deoarece ea asigură comunicarea nu numai dintre o universitate și alta și peste granițele naționale, dar deasemenea, și mai presus de toate, dintre specialiști atașați administrativ la discipline diferite. Rețele de influențe transdisciplinare sînt de o asemenea natură încît ele obliterază vechea clasificare a științelor sociale.¹

II Împrumutul de la disciplinele învecinate

Procesul de hibridizare constă înainte de toate, în luarea și darea cu împrumut a conceptelor, teoriilor și metodelor. O revedere a procesului de împrumutare ne-ar duce prea departe. Trebuie să renunț, aici, la o astfel de revedere. În orice caz, știința politică a luat întotdeauna mult mai mult cu împrumut, decît a dat.

A Difuziunea conceptelor între discipline

De un secol și jumătate, de la volumul lui Sir George Cornwall Lewis, din 1832 *The Use and Abuse of Some Political Terms*, la colecția editată în 1984 de Giovanni Sartori despre *Social Science Concepts*, numeroși oameni de știință denunță confuzia conceptuală și polisemia termenilor din diferite discipline și, în mod deosebit, din știința politică. Una dintre rațiunile acestei polisemii este indicată de Sartori (1984: 17): “Nu putem forma o propoziție dacă nu știm deja semnificațiile cuvintelor pe care le conține...Nu este vorba despre faptul că, cuvintele

¹ Într-adevăr, am putea construi un “Arbore genealogic al științei politice” transnaționale. “Conținutul cercetării din știința politică suedeză era înainte de 1945 dominată de trei curente principale: fiecare din aceste curente era orientat spre o altă disciplină academică: drept constituțional, istorie, filosofie” (Ruin 1982: 299). În India, “în vreme ce în trecut știința politică a fost masiv irigată de curente de gândire originînd în discipline ca filosofia, dreptul și istoria... azi, nici un profesor de știință politică din India nu poate să-și permită să fie în afara ultimelor noutăți din discipline ca sociologia, antropologia socială, economia, management și administrația publică.” (Narin și Mathur 1982: 197). În Olanda “aproximativ jumătate din actualii profesori de știință politică au studiat inițial un alt domeniu decît cel al științei politice, de obicei sociologia sau dreptul” (Hoogerwerf 1982: 227). În Scandinavia “grosul eforturilor de teoretizare a rămas în cea mai mare parte sociologic ca stil și orientare. Cadre sociologice explicite pentru analiză politică au fost dezvoltate de Erik Allard în Finlanda, Ulf Himmelstrand în Suedia, Wilhelm Aubert, Johan Galtung, Stein Rokkan, Ulf Torgersen, Francesco Kjelberg și Oyvind Osterud în Norvegia. Această operă este în paralel cu alte întreprinderi la granița dintre sociologie și politică” (Kuhnle 1982: 259). În perioadele mai îndepărtate, în Statele Unite, știința politică “nu a avut o metodologie distinctă. Nu avea un subiect clar definit care să nu să fi fost conținut de una, sau mai multe din disciplinele surori. Diferitele sale părți ar fi putut supraviețui pur și simplu ca istorie politică, sociologie politică, geografie politică, filosofie politică, și psihologie politică – subdomenii în alte discipline. Alte părți ar fi putut rămîne drept constituțional, drept public, și drept internațional. Într-adevăr, ele au și rămas astfel. Fiecare dintre celelalte discipline sociale emit pretenții la o parte din știința politică” (Andrews 1988:2).

dobîndesc semnificație via propozițiile în care ele sînt plasate, ci mai curînd, înțelesul unui cuvînt este *specificat* de propoziția în care este plasat.”

O altă rațiune importantă a acestei probleme semnatice, vine de la peregrinarea conceptelor de la o disciplină la alta. Conceptele împrumutate au nevoie de o oarecare adaptare la contextul noii discipline, deoarece un concept nu este numai un termen, este și o noțiune sau o idee. Un studiu recent a mai mult de 400 de concepte folosite în științele sociale a descoperit puține neologisme. (de Grolier 1990: 271), iar acest lucru poate fi explicat prin faptul că, conceptele mai mult sînt împrumutate, decît create. Unele concepte sînt reanimate după o lungă obliviu. Max Weber a resuscitat conceptul de *charismă* după secole de neglijare. David Apter a făcut uz de conceptul de organizație consociațională, care originar se aplica instituțiilor presbiteriene din Scoția. El l-a folosit pentru a analiza conflictul politic din Uganda. Arendt Lijphart și mulți alții l-au dezvoltat mai departe, în legătură cu democrațiile europene mici, Canada și Africa de Sud.

Putem neglija etimologia conceptelor pentru a sublinia cum fertilizează imaginația, împrumutul. Cuvîntul “rol” vine din teatru, dar Max Weber i-a dat un înțeles sociologic. De la sociologie acest concept s-a răspîndit peste tot. Cuvîntul “revoluție” a fost propus de Copernic, dar a fost aplicat pentru prima dată la politică de Ludovic al XIV lea. Istoricii l-au adoptat, sociologii l-au articulat, înainte de a-l oferi științei politice.

Patrimoniul științei politice este plin de concepte împrumutate, care sînt hibride în sensul că ele au fost inventate în alte discipline și replantate cu pricepere în grădina științei politice. Această disciplină a generat, totuși, pentru propria sa folosință, o serie lungă de concepte importante, cel mai vechi fiind cel “putere” formulat de Aristotel, iar cel mai nou “implozie”, sugerat de căderea Uniunii Sovietice.

Folosind *International Encyclopaedia of Social Sciences* (Sills 1968) și indicele analitice al cîtorva cărți importante, am compilat un inventar cu ceva mai mult de două sute de concepte “importate” în știința politică. În procesul de adoptare și adaptare multe din aceste concepte și-au schimbat înțelesul lor semantic. Știința politică a împrumutat următoarele concepte importante (excluzînd termenii “laici”):

- Din *sociologie*: acomodare, agregat, asimilare, circulația elitelor, clasa muncitoare, clasă socială, clică, coeziune, comportament colectiv, control social, etica protestantă,

- ierarhie, inconsistența statusului, individualism, integrare socială, legitimare, mass media, militarism, naționalism, secular, segregare, socializare, societatea de masă, structură socială, tip ideal, variabile de pattern, *Gemeinschaft-Gesellschaft*.
- Din *psihologie*: afect, alienare, ambivalență, aspirație, atitudine, comportament, conștiință, dependență, empatie, mișcare socială, personalitate, stereotip, *Gestalt*.
 - Din *economie*: alocarea resurselor, arii subdezvoltate, cartel, corporatism, deficit, diminuarea profitului, industrializare, liberalism, mercantilism, produsul național brut, revoluția industrială.
 - Din *filosofie și grecii antici*: anarhism, aristocrație, consens, democrație, facțiuni, fratrie, libertate, idealism, monarhie, oligarhie, pluralism, tiranie, valoare, voință generală, *Weltanschauung*.
 - Din *antropologie*: aculturație, afinitate, castă, nepotism, patriarhie, societate plurală, *rites de passage*.
 - Din *teologie*: anomie (indiferența față de legea divină), charismă.
 - De la *jurnaliști și politicieni*: imperialism, internaționalism, izolaționism, lobby, neutralism, nihilism, patronaj, plebiscit, propaganda, socialism, sindicalism, Stînga și Dreapta.

Multe concepte au origini multiple. Autoritarianism are două rădăcini, una psihologică, și una ideologică. Este adesea neglijent înlocuită cu despotism, autocrație, absolutism, dictatură etc. Autoritatea a fost analizată din perspective disciplinare diferite de către Malinowski, Weber, Parsons, Lasswell, Kaplan, B. de Jouvenel și C.J. Friedrich, printre alții. Conceptul de cultură (civică, politică, națională) are multe variante: convergență culturală, configurație culturală, evoluție culturală, integrare culturală, întârziere culturală, paralelism cultural, pluralism cultural, relativitate culturală, sistem cultural, cultură post-materialistă. În ultimele două decenii oamenii de știință politică au fost foarte productivi în acest subdomeniu.

Max Weber și Karl Marx, ambii cercetători hibridi, au fost cei mai prolifici generatori de concepte. Numai Aristotel este comparabil cu ei. Almond și Parsons sînt de asemenea părinții unui număr impresionant de concepte. Conceptele sînt adesea sîmburi germinatori de teorii:

structura a generat structuralismul, sistemul a devenit sistemism, capitalul a generat capitalismul, ș.a.m.d.

B Teorii dincolo de garnițele disciplinare

Paradigma este un cuvânt uzitat sau abuzat adesea în știința politică, la fel de mult ca și în sociologie, în locul cuvintelor teorie sau teorie mare. Thomas Kuhn, care a inventat acest cuvânt, a recunoscut explicit că în științele sociale folosirea lui nu este justificată. El explică în prefața lui la *The Structure of Scientific Revolutions* (Kuhn 1957:viii), că s-a petrecut în timpul unei șederi la Palo Alto Center for Advanced Studies, în compania unor oameni de știință din domeniul socialului, inclusiv de politologi, momentul când el a fost condus la formularea conceptului de paradigmă, cu chiar scopul de a face clară diferența esențială dintre științele naturale și științele sociale. Rațiunea oferită de Kuhn a fost absența unui consens teoretic în oricare dintre disciplinele sociale. Azi, dacă cineva “dorește să legitimizeze teoria sau modelul său ca realizare revoluționară, există întotdeauna câțiva care nu se vor strînge în jurul steagului” (Weingart 1986: 270).

Există oare în științele sociale exemple de vîrfuri paradigmatiche comparabile cu cele create de Copernic, Newton, Darwin sau Einstein? Pot teoriile lui Keynes, Chomsky sau Parsons să fie descrise ca paradigmatiche? Se petrece oare progresul în științele sociale prin revoluții paradigmatiche sau prin procese cumulative? Există paradigme reale în științele sociale?

În cadrul unei discipline formale, mai multe teorii majore pot coabita, dar există o paradigmă numai când o singură teorie testabilă domină toate celelalte teorii și este acceptată de către întreaga comunitate științifică. Când Pasteur a descoperit microbul, teoria generației spontanee a eșuat: contagiunea a devenit noua paradigmă. În științele sociale, totuși, vedem în cel mai bun caz o confruntare între teorii non-testabile. De cele mai multe ori nu este nici măcar o confruntare, ci o evitare mutuală grijulie, indiferență impunătoare de toate părțile;

acest lucru este relativ ușor de făcut datorită mărimii comunităților științifice, și a diviziunii sale în școli. Acest lucru este adevărat pentru toate țările, mici sau mari.

Această indiferență este o practică veche în științele sociale. La începutul secolului, marii oameni de știință nu comunicau, sau comunicau foarte puțin. În scrierile lui Weber nu există nici o referință la contemporanul său Durkheim. Și cu toate acestea, Weber era familiarizat cu jurnalul lui Durkheim *L'Année sociologique*. La rândul lui, Durkheim, care citea germana, face o singură referință fugară la Weber. Și totuși ei au lucrat un număr de subiecte identice, cum ar fi religia. Durkheim nu face mai mult decât să-i menționeze în treacăt pe Simmel și Toennies. Aspru criticat de Pareto, Durkheim nu a făcut niciodată vreo referire la opera lui Pareto. Judecata lui Pareto asupra cărții lui Durkheim despre sinucidere a fost nefavorabilă. “Din nefericire, scrie el, argumentelor lui le lipsește rigoarea” (citată în Valade 1990:207).

Weber pare să nu fi fost conștient de teoria lui Pareto asupra circulației elitelor, iar Pareto la rândul lui, nu spune nimic despre teoria weberiană asupra conducătorului politic. Weber și Croce au avut o singură întâlnire, și aceea scurtă. Nu a fost nici un schimb între Weber și Freud. Ernst Bloch și Georg Lukacs s-au întâlnit regulat cu Weber la Heidelberg, dar opera lor nu arată nici un semn al influenței lui. Și nici nu a existat vreo comunicare între Weber și Spengler. Dintre contemporanii lui Weber, singurul care a făcut referire la el a fost Karl Jaspers, dar el a fost filosof (cf. Mommsen și Osterhammel 1987). Așa cum a observat Raymond Aron, fiecare dintre cei trei mari oameni de știință au urmat o “cărare solitară”.

S-ar putea cita numeroase exemple de oameni de știință co-existând fără a se influența unul pe altul, ca Angus Campbell și Paul Lazarsfeld, care cu toate acestea și-au consacrat o mare parte a vieților lor studierii aceluiași comportament politic. Aceeși remarcă poate fi făcută cu referire la alte domenii actuale. Nu este un lucru rău aducerea teoriilor în arenă de luptă. Trebuie să existe o dezbatere. Nu există paradigme în științele sociale deoarece fiecare disciplină este fragmentată.

Pentru a exista o paradigmă, trebuie să fie îndeplinită și o altă condiție: teoriile trebuie să se refere la aspecte esențiale ale realității sociale. Totuși, cu cât este mai ambițioasă o teorie, cu atât mai puțin poate să fie testată direct de către datele aflate la îndemână. În științele sociale nu există “descoperiri fundamentale”, așa cum se întâmplă uneori în științele naturii. În

loc de aceasta, se construiesc teorii neverificabile, parțial datorită faptului că realitatea socială ea însăși se schimbă. Deasemenea, și mai important, greșelile făcute de giganții din științele naturii sînt, de cele mai multe ori, greșeli metodologice; în științele sociale ele sînt greșeli de bază.

Să luăm spre considerare, de exemplu, malthusianismul. Este ea o teorie sau o paradigmă? Malthusianismul este una din teoriile majore din istoria științelor sociale. Malthus a influențat mulți oameni de știință, în primul rînd pe Charles Darwin, care a recunoscut-o ca una din sursele sale de inspirație. O mulțime de sociologi, teoreticieni politici, demografi și economiști, și-au bătut capul cu el, fie pentru a fi de acord cu el, fie pentru a nu fi. Dar atunci cînd în vest s-au schimbat condițiile demografice, proiecțiile sale au fost invalidate, și el a fost condamnat ca fals profet. Totuși, dacă considerăm azi prăpastia dintre dezvoltarea economică și creșterea populației în Africa, Asia sau America Latină, el ar putea fi ovaționat ca un mare vizionar. Trebuie numai să fim de acord asupra unei comparații asincronice dintre Anglia timpului său și Lumea a Treia, pentru a admite validitatea asincronică a teoriei sale. Să mergem mai departe și să vorbim despre paradigma malthusiană?

Există oare cel puțin progres cumulativ în științele sociale? Clar, există un astfel de progres de vreme ce disciplina are moștenirea sa de concepte, metode, teorii și paraxis. Nu se poate recunoaște repede dacă cineva este un profesionist sau un amator. Există progres cumulativ chiar în cîmpul teoretic. Dacă o teorie devine demodată, sau este invalidată, rămîne, cu toate acestea, ceva din ea, care este încorporat în noi teorii, pentru că se învață foarte multe din greșeli. Noi nu repetăm o greșeală care a fost denunțată. În vremurile recente, progresul din știința politică a fost asigurat printr-o lungă serie de descoperiri empirice sectoriale. Spre exemplu, corelația stabilită de D. Lerner (1958: 63) între gradele de urbanizare, știința de carte și comunicare. Este un fapt dovedit care rămîne valid. În aceste sectoare specializate – fie hibride, fie monodisciplinare – nu este nevoie de teorii ambițioase, este suficient pentru ele să fie ceea ce Merton (1973) a numit “teorii de clasă medie”.

Să luăm un exemplu concret de proces cumulativ. Una dintre marile descoperiri din știința politică este influența tehnicilor electorale asupra sistemelor de partid. O bibliografie, chiar și una selectivă, pe această temă ar putea ușor să cuprindă două sau trei sute de titluri în limba engleză, fără a menționa numeroasele diferite

observații derivate din experiența directă a politicienilor din multe țări. De la Condorcet, Bachofen, John Stuart Mill, Hare și Hondt, la Hermens, Downs, Duverger, Sartori, Lijphart, teoria se bazează pe contribuții și îmbunătățiri succesive realizate de un foarte mare număr de specialiști. Consecințele pentru reprezentarea proporțională au fost deja descrise de Bachoven în 1850.

Este acum recunoscut că “nici o paradigmă nu mai caută să ordoneze, și încă mai puțin să unifice, câmpul științelor sociale” (Annales 1989: 1322). Cuvântul paradigmă ar trebui să fie exclus din vocabularul științelor sociale, dacă nu este pus între ghilimele.

Clarificînd astfel contradicția teoretică aparentă între hibridizarea specializărilor și paradigma disciplinară, să aruncăm o privire asupra unora dintre teoriile hibride. Exemplele de fertilizare teoretică încrucișată, abundă. Cea mai citată lucrare din teoria grupurilor de interes, cartea lui David B. Truman, *The Governmental Process*, se inspiră masiv din teoriile sociologice ale grupurilor. Atacul lui Mancur Olson asupra teoriei tradiționale a grupurilor de interes, *The Logic of Collective Action*, s-a bazat pe economie. Între timp, sociologii și economiștii au împrumutat din teoriile grupurilor de interes dezvoltate depolitologi.

Teoriile disciplinelor surori au avut deseori confruntări între ele pe terenul științei politice, cu rezultate benefice pentru toți cei interesați. “Analiza alegerii raționale” este un caz de vîrf. Această abordare s-a dovedit a fi destul de impenetrabilă în fața criticismului empiric: argumentul că un politician dat este irațional, spre exemplu, nu este de obicei considerat ca fiind o amenințare pentru teorie. În loc, modificările, sau atacurile asupra alegerii raționale au avut tendința să vină din partea teoreticienilor fie cadrul disciplinei, fie din alte discipline. Cele mai puternice critici au fost construcția de alternative teoretice. O teorie este discreditată numai de înlocuirea ei, de obicei cu ajutorul teoriilor din afara disciplinei. Psihologia a furnizat fundamentul pentru cîteva astfel de atacuri. Teoria lui Herbert Simon se inspiră nu numai din economie, dar și din psihologie și din studiul administrației publice din cadrul științei politice.

Teoreticienii sistemelor politice au folosit adesea analogii extinse cu sistemele biologice. Biologii au dezvoltat pentru prima dată conceptul de “sistem” ca o modalitate de organizare a vieții și a sistemelor organice ca fenomene nereductibile la chimia lor constitutivă. Cîțiva structuraliști funcționaliști au susținut că sistemele sociale se aseamănă cu sistemele biologice, prin aceea că ele sînt autoregulatorii și homeostatice. Acești teoreticieni au notat de asemenea, că anumite funcțiuni trebuie să fie performate în orice sistem biologic și au folosit analogia pentru a investiga care sînt funcțiile vitale pentru sistemele sociale. “Funcționalismul era bine instituit în anii 1920 și fusese folosit independent în analiza freudiană a studiului personalității și în studiul societăților primitive. De atunci s-a răspîndit în toate științele sociale, și odată cu el s-a răspîndit scepticismul logic privitor la statusul exact al cuvîntului funcție” (Mackenzie 1967: 91). Teoria sistemelor, fie cea a lui David Easton în politica comparată, fie cea a lui Morton Kaplan, Richard Rosecrane și Keneth Waltz în relațiile internaționale, s-au inspirat în primul rînd din astfel de surse din unele sectoare ale sociologiei.

Teoria dependenței, care a sedus atît de mulți specialiști latino americani, se originează în lucrările unui grup de economiști, sociologi și demografi, în cooperare cu statisticieni de la Națiunile Unite. Printre ei sînt: Fernando H. Cardoso și Enzo Paletto (autorii lucrării *Dependencia y Desarrollo en Latin America*), Andre Gunder Frank, Theotonio Dos Santos, Ruy Mauro Marini.

Teoriile decad. Cum sînt înlocuite teoriile vechi de cele noi, este o bună întrebare. Dar mai este una, ridicată de Daniel Bell, fenomenul teoriilor care merg rău sau se îndreaptă către o fundătură: “De ce devine ceva ce odinioară a fost privit ca un progres, un *cul-de-sac*?” (D. Bell, în Deutsch *et al.* 198: 220). Cineva ar putea citi azi, cu cel mai mare interes duzini de filosofi și mari teoreticieni din trecut și să îi citeze cu plăcere. Dar numai o mîna din teoriile formulate înaintea celui de al II lea Război Mondial mai sînt încă vii. Teoriile supraviețuiesc mai ușor în lingvistică și economie. Castelele construite pe nisip de către oamenii de știință politică se dărîmă la prima ploaie. În 1912, Gustave le Bon scria în *La Psychologie Politique* că regulile formulate de Machiavelli în *Prințul*, nu mai sînt valide deoarece societatea pe care florentinul a analizat-o nu mai exista.

Dar nu vom face un pelerinaj în cimitirul teoriilor politice. Este suficient să notăm că în această necropolă sînt mai puține morminte pe alea teoriilor hibride, decît pe alea teoriilor monodisciplinare.

Domeniile specializate au nevoie de orientări teoretice, dar disciplina științei politice ca întreg, nu poate avea o teorie universală și monopolistă. Metodele au o speranță de viață mai îndelungată și unele sînt chiar achiziții perpetue peste granițele disciplinelor formale.

C Împrumutarea metodelor

Ar trebui să se facă distincția între raționamentul științific – în tradiția lui J. S. Mill, Durkheim, Claude Bernard sau Hubert Blalock – strategia de investigare, metode de cercetare și abilitățile tehnologice. Toate patru sînt la întretăierea disciplinelor. O să mă concentrez asupra împrumutului metodelor de către oamenii de știință politică, care arareori importă direct din logică, matematică sau statistică. De obicei ei găsesc un intermediar în anumite sectoare ale psihologiei, economiei sau sociologiei, toate cele trei jucînd un rol crucial în îmbogățirea metodologică a științei politice. Demonstrația tabelară, prezentarea grafică, totalizarea, măsurile variabilității, proporții, rate, distribuția eșantionului, inferența statistică, fallacia ecologică, distribuție binomică, regresie multiplă, corelație lineară, contingență, analiză factorială ș.a.m.d. – nici una din aceste metode nu a fost imaginată de oamenii de știință politică. Toate au fost importate, iar unele, după ce au fost îmbunătățite, au fost exportate în forme cizelate.

Împrumutarea metodelor nu s-a diminuat, de vreme ce Oliver Benson admitea, în 1963, că “cea mai mare parte a literaturii matematice relevante pentru știința politică este scrisă de *outsider*-i, de acei care nu s-au putut identifica în primul rînd, ca cercetători ai fenomenului politic” (Benson 1963: 30). Împrumutarea metodelor este

ușoară. Odată ce este finalizat procesul de inventare și elaborare inițială, metoda poate fi folosită de către oricine, cu sau fără imaginație.

Un număr substanțial de oameni de știință politică sînt familiarizați cu metodele de descumare elaborate de către psihologi, cu analiza traiectoriilor importată din biologie via economie, cu raționamentul și măsurarea multivariată a sociologului Paul Lazarsfeld, cu relația structurală lineară inventată de statisticianul Joreskog. Numeroși reprezentanți ai altor discipline au colaborat cu bogata metodologie din *American Soldier* editată de Samuel Stouffer.

Pînă la un anumit punct, introducerea matematicii în știința politică a fost valoroasă nu numai pentru contribuțiile sale proprii, dar și ca o intrare pentru împrumuturi adiționale. Adoptarea acestor metode și modele matematice a plătit cîteva dividende: rigoarea necesară pentru modelare, pentru exemple, a fost deasemenea de neprețuit pentru dezvoltarea unor demonstrații riguroase și logice, chiar pentru lucrările care se dispensează de prezentarea matematică.

Întrucît nu este nevoie a se obține licență pentru adoptarea unei metode sau a unei tehnici de cercetare, importul a fost uneori nediscriminat. De ceea ce este nevoie, este bunul simț în aplicarea metodei la un domeniu nou. Mult prea mulți oameni de știință politică încă mai confundă raționamentul științific, strategia de cercetare și instrumentele metodologice. Azi sursa principală a disputelor dintre politologi nu este, așa cum mulți ar putea crede, ideologia, ci metodologia, cea mai mare parte a ei exogenă științei politice. Dezbaterile între ideologi sînt posibile, chiar dacă adesea sterile; dar între școlile metodologice ele sînt neconcluzive.

Împrumutarea metodelor și tehnicilor statistice nu este întotdeauna benefică. Numeroși oameni de știință a politicii care folosesc metode cantitative extind granițele cunoașterii politice. Totuși, alții sînt motivați în principal de interesul în tehnică, mai degrabă decît de substanță. Ei construiesc din rutină modele neverificabile, supracuantifică și supramodelează. Ei adesea aleg să discute chestiuni minore, cheltuind mult talent și energie pentru a îmbunătăți un coeficient de corelare, împart firul în patru cu analiza factorială. Ei sînt cercetători productivi – orice input în calculator va rezulta,

automat, într-un output. Puține din lucrările lor văd lumina zilei în reviste importante, pentru că cei mai mulți sînt caracterizați de un contrast dureros între tehnicile analitice extrem de sofisticate și o imaginație săracă în design-ul cercetării, sau date prea slabe ca să sprijine tehnicile puternice utilizate (Dogan 1994).

Comerțul liber interdisciplinar de metodologie trebuie să fie ghidat de strategia științifică și nu de facilități mecanice, îndeosebi în unele dintre marile universități, unde numeroși absolvenți în științe politice se plîng de faptul că sînt “oprimați” de un program greoi importat de tehnici statistice, în detrimentul raționării științifice.